

UN AȘEZĂMÂNT MONAHAL DISPĂRUT: MĂNĂSTIREA CERNA (NEGOIU)

De pr. conf. dr. Florin DOBREI*

Abstract. At the western border of the old district of Hațeg, where Hunedoara country meets Banat country, on a depression plateau at the edge of the village of Negoiu, stand the vestiges of a long-forgotten Orthodox monastic establishment: Cerna monastery. Previously mentioned only by historiographical sources (especially Greek-Catholic ones), its traces were uncovered during 1984 – 1985 in the course of systematic research conducted by a team of archeologists led by historian Adrian Andrei Rusu. Although its existence was short, this monastic establishment gave Transylvanian Church two important hierarchs, namely bishops Spiridon and Ioan of Vad.

Keywords: monasticism, Cerna monastery, Negoiu, Hațeg Country, Hunedoara, the bishops Spiridon and John of Vad.

La limita apuseană a vechiului district Hațeg, la limita geografică a Hunedoarei și a Banatului, se găsește, într-o tainică izolare, cătunul Negoiu al comunei Lunca Cernii de Jos. La marginea așezării, pe un platou depresionar înconjurat de coline cu pante accentuate, se află ruinele altui străvechi așezământ mănăstiresc, Cerna sau Negoiu, indicat pe harta iosefină a Transilvaniei prin hidronimul „Valle[a] Monasteri[i]”¹. Ales cu bună știință, acest loc izolat i-a ferit pe monahi de amestecul supărător al mai-marilor vremii, conferindu-le tihna sufletească necesară meditației și rugăciunii².

Până în urmă cu câteva decenii, doar mențiunile sumare ale vicarului Ștefan Moldovan³ semnalau urmele materiale ale acestei mănăstiri. Abia cercetarea sistematică a sitului, întreprinsă în anii 1984-1985 de un colectiv condus de istoricul Adrian Andrei Rusu, a regăsit și precizat planimetria așezământului medieval. În cadrul complexului, biserica ocupa locul central, fiind înălțată pe fundații din piatră de râu și stâncă, legate cu mortar. Din pricina demantelării sistematice a zidurilor, lungimea locașului a putut fi, cel mult, aproximată, altarul și peretele sudic al navei dispărând în totalitate. Doar asupra lățimii și grosimii (0,90 m) zidurilor s-au putut face unele aprecieri, stabilindu-se astfel dimensiunile probabile – de 10 × 6 m – ale edificiului.

* Universitatea „Eftimie Murgu” din Reșița

¹ http://ro.wikipedia.org/wiki/Fișier:Josephinische_Landaufnahme_pg214.jpg.

² A. A. Rusu, *Ctitori și biserici din Țara Hațegului până la 1700*, Satu Mare, 1997, pp. 101-102; Mircea Păcurariu, *Istoria mănăstirii Prislop*, ed. a II-a, Arad, 2006, pp. 125-126.

³ Șt. Moldovan, *Însemnare. Protocolul vizitațiunei canonice a vicariatului Hațegului începând de la 15 noiembrie anul 1852 până la 13 ianuarie 1853 respectiv până la 31 ianuarie 1853, ziua în care s-a închis vizitațiunea prima cu vizitarea bisericii din Hațeg*, în addenda la Camelia Elena Vulea și Luminița Wallner-Bărbulescu, *Vizitațiuni canonice în Țara Hațegului (1852-1885)*, Cluj-Napoca, 2003, pp. 231-232.

Pereții fuseseră tencuiți și pictați, dar nu s-a păstrat nicio urmă de frescă. La mică distanță, spre nord, călugării ridicaseră o altă clădire (7,50 × 4,50 m), identificată, pe baza poziției, dimensiunilor și a dotărilor interioare (sobă de cahle, frumos decorată), cu vechea stăreție. Pereții, din lemn, fuseseră lipiți cu chirpici; acoperișul era din șindrilă, iar podeaua din lut bătătorit. Au mai fost semnalate arheologic, într-un perimetru de circa 70 × 60 m, și alte clădiri din lemn (chilii, anexe gospodărești etc.), fără a se putea stabili însă vreun raport cronologic între ele. Clopotnița și cimitirul nu au fost identificate, deși toponimele locale le atestă, alături de o stupină și o livadă, existența⁴.

Mănăstirea apare în documente abia la sfârșitul secolului al XVI-lea, într-o perioadă în care politica religioasă tolerantă a principilor Báthorești îngăduise chiar o anumită descătușare a inițiativelor edilitare ortodoxe⁵. Atestarea a fost prilejuită de preluarea bunurilor imobiliare ale lui Francisc Mursinai, ultimul descendent al nobililor locali din Răchitova, de către nobilul Ioan Galffy de Cucerdea, slujbașul principelui Sigismund Báthory, între acestea fiind enumerată, la 13 martie 1585, și „Chiarna Zarda”, adică mănăstirea Cerna. În rest, cu excepția unui singur izvor scris, nedatat însă, șirul mențiunilor mănăstirii provine exclusiv din surse externe, directe sau indirecte⁶.

Ctitorii așezământului sunt, fără îndoială, membrii familiei nobiliare Mușina sau Mânjina din Răchitova, stăpânii domeniului feudal de la Lunca Cernii și ai împrejurimilor. La începuturile existenței sale, Cerna funcționase, probabil, ca metoc al mănăstirii Prislop. În sprijinul acestei afirmații stau hramul comun – „Sfântul Ioan Bogoslovul” (Evanghelistul) –, similitudinile arhitecturale, existența așa-numitului „drum al Sfântului” care lega cele două mănăstiri, precum și moștenirea pământurilor de la Lunca Cernii de către obștea Silvașului, în urma dispariției Cernei⁷.

Între binefăcătorii mănăstirii s-au numărat, alături de ctitori, Ioan Keserü (fiul Zamfirei), Velica (fica nobilului Ioan Noroceă din Pitești) și poate unii membrii ai familiei Keresztessy, originari din Banat⁸. Nu se cunosc

⁴ A. A. Rusu, *op. cit.*, pp. 102-104 (în extenso, a se vedea *Mănăstirea Cerna*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie”, Cluj-Napoca, an. XXVII, 1985-1986, pp. 323-347; o variantă abreviată, cu același titlu, și în rev. „Mitropolia Banatului”, Timișoara, an. XXXVI, 1986, nr. 4, pp. 34-44); *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș* (coord. Adrian Andrei Rusu), Cluj-Napoca, 2000, pp. 182-183.

⁵ *Istoria românilor V. O epocă de înnoiri în spirit european (1601-1711/1716)* (coord. Virgil Cândea), București, 2003, pp. 780-782; N. Șerbănescu, *Politica religioasă a lui Mihai Viteazul*, Târgoviște, 2001, p. 113; P. Teodor, *Politica ecleziastică a lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în „Revista de Istorie”, București, an. IV, 1993, nr. 5-6, pp. 480-482.

⁶ A. A. Rusu, *op. cit.*, p. 106.

⁷ I. Radu, *Istoria Vicariatului greco-catolic al Hațegului*, Lugoj, 1913, p. 369; M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 126.

⁸ A. A. Rusu, *op. cit.*, p. 106.

împrejurările în care însuși domnul Țării Românești, Mihnea Turcitul (1577-1583; 1585-1591), înțelegea necesitatea ajutorării sfântului așezământ, la 10 ianuarie 1588 acesta redactând o „poruncă a Domniei mele, sfintei mănăstiri numită Cerna, căreia îi este hramul Sfântului și a tot slăvitului Apostol și Evanghelist Ioan Bogoslov, din Țara Ungurească, ca să-i fie obroc de la Domnia mea pe an câte 2.000 de aspri, pentru că am miluit-o Domnia mea în viața Domniei mele; și încă pe urma Domniei mele pe cine va alege [Dumnezeu n.n.] să fie domn din neamul Domniei mele sau din alt neam, iarăși să aibă sfânta mănăstire mai sus scrisă obroc 2.000 aspri pe an”⁹. Peste patru ani, un alt domn român, Ștefan Surdul (1591-1592), întârea, la 15 ianuarie 1592, dania boierului Radu Buzescu și a mamei sale Maria, pe care „au dat-o și au miluit sfânta și dumnezeiasca mănăstire care se numește Cerna, hramul Sfântului, Prealăudatului Apostol și Evanghelist Ion Bogoslovul din Țara Ungurească, pentru sufletul părinților lui și pentru sufletul fratelui său Vâlsul logofăt, de bună voia lui, ca să le fie lor pomană în viața veșnică”, cu partea lor de ocină din Cioroboreni (com. Jina, jud. Mehedinți)¹⁰.

Vremurile erau însă tulburi. După decapitarea lui Ioan Galffy, vechiul domeniu al Mușineștilor – o dată cu el și mănăstirea – a trecut succesiv în mâinile mai multor proprietari. De la văduva aceuia, Elisabeta Pernyeszi, recăsătorită cu Ștefan Keserü, fiul Zamferei, mănăstirea a trecut, pentru scurt timp, în mâinile negustorului italian Fabio Genga, a cărui soție, Velica Norocea, se bucura de încrederea lui Mihai Viteazul. Sub următorii proprietari, familia Keresztessy, mănăstirea este atestată pentru ultima oară (1627). La mijlocul secolului al XVII-lea, sfântul așezământ era părăsit¹¹. Tradiția susține că nobilii reformați Csermenyi, urmașii pe linie feminină ai Mușineștilor, ar fi provocat plecarea ultimului stareț¹².

Totuși, chiar și în cazul în care s-ar accepta ca veridică istorioara cu „pogacele” otrăvite, pe care, cu totul întâmplător, le-ar fi consumat fiii acelei familii, iar nu singurul călugărul rămas la acea dată în mănăstirea Negoifului, prigonirea monahilor s-a dovedit a fi zadarnică, atâta timp cât domeniile Lunca Cernii și Negoiu au fost moștenite de o altă chinovie, anume Prislop. Pe cale arheologică, urme de incendiere ori de distrugere intenționată nu au fost constatate. Recuperarea sistematică și integrală a bunurilor mobile – cărți, odoare bisericești etc. – marchează, mai degrabă, finalul așezământului

⁹ *Documente privind istoria României B. Țara Românească*, vol. V, București, 1952, nr. 363, pp. 345-346.

¹⁰ *Ibidem*, VI, nr. 35, pp. 28-29.

¹¹ A. A. Rusu, *op. cit.*, p. 107.

¹² Șt. Moldovan, *op. cit.*, pp. 232-233; *Dieceza Lugojului. Șematism istoric*, Lugoj, 1903, p. 450; I. Radu, *op. cit.*, pp. 295-296; Șt. Meteș, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, pp. 128-129; M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 126, n. 23.

monastic hațegan¹³; vicarul unit Ștefan Moldovan consemna o mai veche tradiție, potrivit căreia, la ridicarea vechii biserici din Boița (com. Răchitova) s-ar fi folosit și bârne recuperate de la ruinele vechii mănăstiri Negoiu¹⁴. În forme mai simple, sihăstrești, este posibil ca viața mănăstirească să fi continuat tocmai în hotarul satului Răchitova, locația unei alte așezări pustnicești medievale¹⁵.

Într-adevăr, mănăstirea deținuse un important fond de carte liturgică de vreme ce a fost necesară numirea unui călugăr bibliotecar, atestat în persoana călugărului Varlaam. Această zestre librescă, produsă în Transilvania ori adusă de peste munți, a fost cu atât mai importantă cu cât ea a acoperit și absența cărților de cult și din parohiile învecinate, ba chiar din îndepărtatul Banat. Spre exemplu, un monah, Mitrofan, preciza pe o filă a unui *Tetraevanghel* slavon că l-a dat „în mâna învățătorului și starețului și duhovnicului meu, egumenul ieromonah Spiridon din mănăstirea numită Cerna, unde este hramul Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan Bogoslovul, căci el se plângea pentru frații noștri de la Berinău, anume popa Petru și popa Simeon, că nu au *Tetraevanghel*. Astfel că îl lăsați în mâinile lor, până când vor fi în viață; iar când vor ieși din această lume, cartea să fie dusă din nou la mănăstire, la Cerna”¹⁶.

Renumele mănăstirii s-a datorat însă mai ales stareților săi, doi dintre aceștia ajungând în fruntea Episcopiei ortodoxe a Vadului. Cel dintâi este vlădica *Spiridon* (c.1576-1599; 1605-c.1614). Pornind de la îndelungata tradiție a alegerii titularilor scaunului mitropolitan al Ardealului, respectiv ai celui episcopal al Vadului, din mediul monahal hațegan, în care ideea episcopală a reprezentat o constantă a întregului Ev Mediu bisericesc transilvănean¹⁷, arheologul clujean Adrian Andrei Rusu l-a identificat pe starețul Spiridon al Cernei, menționat de călugărul bibliotecar Mitrofan pe filele amintitului *Tetraevangheliar* slavon¹⁸, cu ocârmuitorul de mai târziu al eparhiei nord-ardelene¹⁹. Confirmat ca episcop al românilor din părțile Clujului de către principele catolic Sigismund Báthory în jurul anului 1576²⁰, el a fost înlocuit, la începutul domniei transilvănene a lui Mihai Viteazul, cu succesorul său la egumenia mănăstirii Negoiu, anume Ioan, și reales apoi în scaun în 1605, la moartea aceluiași. Sub arhipăstorirea sa, Episcopia Vadului a atins maxima întindere teritorială, căci prin actul de numire din anul 1576 erau

¹³ A. A. Rusu, *op. cit.*, pp. 107-108.

¹⁴ Șt. Moldovan, *op. cit.*, pp. 221, 233.

¹⁵ *Dicționarul mănăstirilor...*, p. 182.

¹⁶ M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 129.

¹⁷ A. A. Rusu, *op. cit.*, p. 72.

¹⁸ M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 129.

¹⁹ A. A. Rusu, *Mănăstirea Cerna...*, p. 345.

²⁰ Idem, *Raporturile curții principelui Sigismund Báthory cu ierarhia românilor din Transilvania la începutul ultimului deceniu al secolului al XVI-lea*, în rev. „Acta Musei Porolissensis”, Zalău, an. XII, 1988, p. 312.

puse sub ascultarea ierarhului hunedorean parohiile ortodoxe din comitatele Turda, Cluj, Dobâca și Solnocul Dinlăuntru; la 6 februarie 1585 s-au adăugat Solnocul de Mijloc și Crasna, iar la 29 aprilie 1608, Maramureșul. În plus, la 23 septembrie 1605, i s-a acordat, în mod excepțional, și întâietatea onorifică față de ocupantul scaunului mitropolitan al Transilvaniei, Teoctist (1605-1623); noua sa titulatură era aceea de „superintendent suprem al bisericilor din Ardeal și Maramureș și celelalte părți din Țara Ungurească”²¹.

Celălalt egumen, Ioan, a fost, ca ierarh al Vadului (1599-c.1605), contemporanul mitropolitului Ioan de la Prislop și, prin urmare, martor al evenimentelor legate de domnia transilvăneană a voievodului Mihai Viteazul. Datorată particularităților de redare a antroponimelor în limba maghiară, acest vlădică român a fost cunoscut mult timp în istoriografia bisericească²² ca Ioan „Cernea”; în fapt, supranumele de „Chyernay” sau „Csernay”, tradus „Cerneanul”, nu arată altceva decât apartenența sa anterioară, ca egumen, la obștea monahală a Cernei²³.

Potrivit vechii istoriografii, confirmarea în scaun a acestui ierarh hunedorean s-ar fi datorat mijlocirii domnitorului Ștefan Răzvan al Moldovei – văduva sa, Marinca, deținea domeniul Zăpârț (jud. Cluj), aflat în apropierea localității Vad –, cândva în intervalul scurtei sale domnii din lunile aprilie-august ale anului 1595²⁴. Mai degrabă însă alegerea a fost rezultatul strânselor relații existente între Mihai Viteazul și domnița munteană Velica Noroceă – soția fostului favorit princiar, arhitectul italian Fabio Genga –, stăpâna vastului domeniu al Mușineștilor densușieni, pe care se afla și mănăstirea Negoiu²⁵. În acest caz, ocuparea scaunului episcopal, vacantat prin înlăturarea lui Spiridon, s-a produs în toamna anului 1599, curând după strălucita victorie munteană de la Șelimbăr din 28 octombrie²⁶. Spre aceeași concluzie îndeamnă și un document domnesc din 11 decembrie 1599, din cuprinsul căruia reiese că „Ștefan Ciurea, servitorul lui Ioan Cerneanul, episcopul sârbesc al unor biserici românești și egumen al mănăstirii Preacuratei Fecioare Maria din Vad”, a intervenit, în numele ierarhului său, în procesul de introducere a Elenei Körösi (văduva nobilului Christofor Kereszturi de Szent Benedek) și a fiicei acesteia, Catarina (Ecaterina), în posesia moșiilor din Olpret și Szász-Nyires, aflate în apropierea proprietăților eparhiei ardelene; trimișii voievodului român l-au

²¹ M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, ed. a III-a, vol. I, Iași, 2004, pp. 445-446.

²² *Ibidem*, p. 446.

²³ A. A. Rusu, *Ctitori și biserici...*, p. 107.

²⁴ N. Iorga, *Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și Mitropolia Ardealului*, în vol. *Studii asupra Evului Mediu românesc* (ed. îngrijită de Șerban Papacostea), București, 1984, p. 375; Șt. Meteș, *Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria*, ed. a II-a, vol. I, Sibiu, 1935, p. 88.

²⁵ A. A. Rusu, *op. cit.*, p. 107.

²⁶ N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 123.

îndemnat pe Ioan, prin trimisul său, să se înfățișeze înaintea lui Mihai Viteazul la Alba Iulia pentru a-și valida drepturile²⁷. Precizarea care se impune este aceea că detaliul prezent în textul documentului nu se referă la originea „sârbească” a episcopului – așa cum s-a susținut²⁸ –, ci la limba slavonă folosită la slujbele oficiate în bisericile transilvănene²⁹.

Din punct de vedere administrativ-canonic, jurisdicția Episcopiei Vadului se întindea, în acea perioadă, peste comitatele nord-transilvănene ale Turdei, ale Clujului, ale Dobâcâi, ale Solnocului Dinlăuntru, ale Solnocului de Mijloc, ale Crasnei³⁰ și, probabil, peste cel al Maramureșului³¹. Ca sufragane al mitropolitului Ioan al Transilvaniei, episcopul de la Vad se supunea și el aceleiași oblăduiri „exarhiale” a scaunului mitropolitan al Ungrovlahiei; anterior, acest rol îl deținuse Mitropolia Moldovei³².

În privința perioadei sale de arhipăstorire s-au emis mai multe ipoteze. În vechea istoriografie s-a susținut că Ioan „Cerne” și-a păstrat scaunul ierarhic al Vadului doar pe durata domniei ardelene a lui Mihai Viteazul, protectorul său; înfrângerea de la Mirăslău (18 septembrie 1600)³³ sau uciderea mișească a acestuia din vara anului următor³⁴ au fost considerate, alternativ, limitele cronologice superioare ale vlădiciei sale. Informațiile transmise de cronicarul maghiar Szamosközy István (c.1565-1612) îl atestă însă ca titular al Episcopiei Vadului³⁵ și după aceste evenimente: „În cetate era și un episcop român despre curajul căruia se minunau toți. Acesta se lupta cu un paloș mare nemțesc și în locul unde lovea nu lovea în zadar. În cele din urmă a fost împușcat tocmai prin mijloc și a murit. Acest episcop, mic de statură și cu plete lungi, a fost și aci în Cluj, la Basta; purta toiag suflat în argint”³⁶.

²⁷ A. Bunea, *Ierarhia românilor din Ardeal și Ungaria*, Blaj, 1904, pp. 30-31, 293-300.

²⁸ N. Iorga, *op. cit.*, p. 375; Spiridon Căndea, *Ioan Cernea, episcopul Vadului, luptător pentru dreptate și Ortodoxie*, în rev. „Mitropolia Ardealului”, Sibiu, an. X, 1965, nr. 11-12, p. 944.

²⁹ A. Bunea, *op. cit.*, p. 31.

³⁰ M. Păcurariu, *op. cit.*, I, p. 445.

³¹ N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 124.

³² Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii românești*, ed. a II-a, vol. I, București, 1928, p. 222.

³³ I. Crăciun, *Știri despre episcopii Ioan Cernea al Vadului, Teodor al Vârșetului și Sava al Inăului la cronicarul ardelean Ștefan Szamosközy*, în vol. *Închinare lui Nicolae Iorga cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani*, Cluj, 1931, p. 125.

³⁴ N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 124.

³⁵ M. Păcurariu, *op. cit.*, I, p. 446.

³⁶ I. Crăciun, *Cronicarul Szamosközy și însemnările lui privitoare la români. 1566-1608*, Cluj, 1928, p. 185. Aceeași informație se găsește și într-un alt manuscris al cronicarului maghiar (cf. *Magyar nyelvű kortársi feljegyzések Erdély múltjából. Szamosközy István történetíró kézírata*, ed. Abaffy Erzsébet, Kozocsa Sándor, Budapest, 1991, pp. 133-134 apud A. Dumitran, B. Gúdor, *Înnobilarea românilor în epoca principatului autonom al Transilvaniei și semnificațiile sale religioase*, în rev. „Mediaevalia Transilvanica”, Satu Mare, an. III, 1999, nr. 1-2, p. 35, n. 8). În traducere românească, fragmentul de text privitor la episcopul Ioan de la Cerna a fost introdus întâia oară în istoriografia bisericească de către cunoscutul

Menționarea ierarhului de origine hunedoreană a fost prilejuită de relatarea asedierii Sătmăruului de trupele principelui maghiar Ștefan Bocskay (1604-1606); început la 14 ianuarie 1605 – data de 16 ianuarie este greșit transmisă de cronicar –, asaltul, întins pe o perioadă de „zece luni și două zile”, s-a finalizat cu cucerirea orașului. Între apărătorii filohabsburgi ai cetății s-a aflat, așadar, și Ioan, colaboratorul generalului George Basta³⁷. Inițial, pe baza detaliului privitor la cârja argintată, episcopul a fost identificat eronat cu contemporanul său, mitropolitul Ioan III al Transilvaniei (1585-c.1605)³⁸.

Acesta este, pe scurt, istoricul unui așezământ mănăstiresc ce va fi reprezentat în trecutul ecleziastic al spațiului intracarpatic, secole de-a rândul, un important punct de reper. Pustiită de vitregiile vremurilor și apoi căzută într-o nemeritată uitare, vechea „monastire din Negoii” mai este cunoscută astăzi, din nefericire, doar istoricilor.

Pentru însemnătatea lor istorică, redăm mai jos, sub formă de anexe, patru descrieri ale străvechiului așezământ monahal, așa cum se regăsesc acestea în istoriografia consacrată amintitei mănăstiri; reedităm mai jos textele amintite (și deja citate), cu specificarea că s-au operat intervenții minime, în sensul unor întregiri de cuvinte (redate între paranteze drepte) sau al inserării unor semne de punctuație.

Dărmăturile Monastirii din Negoii

Urmând povățuirea numitului Iosif Toderescu și a crâșnicului Mihai Popa, am supt pe o cărare până în vârful dealului. Aci ajungând, strigă Iosif: „Acum pășim pe locul monastirii! Iată, aici au fost loc de arătură a călugărilor! Vezi cum se cunoaște răzorul? Apoi, mai în jos, zice, acum am ajuns pe calea sfântului. Vezi cum se cunoaște de frumos, printre tufe, tăietura ei, ca [și] cum o ar fi tăiat-o numai de 10 ani?”. Apoi, mai în vale, la un piept a[l] dealului, strigă: „Acum să stăm pe loc. Aici, iată zidurile! Aci au fost clopotnița monastirei, de unde sunetul clopotelor domne[a] preste văile acestea, până în apa Cernii, la vale. Apoi, zise, acum pogorâm la vale pe unde au umblat călugării și sfântul, cântând și rugându-se lui D[umne]zeu”. Apoi l-

cărturar iluminist Gheorghe Șinca (G. Șincai, *Cronica românilor*, ed. îngrijită de Florea Fugariu, vol. III, București, 1978, p. 411; cf. și T. Cipariu, *Acte și fragmente latine romanesci pentru istoria Bisericii române mai ales unite*, Blaj, 1855, p. 194).

³⁷ I. Crăciun, *Știri...*, p. 125, n. 4.

³⁸ A. Bunea, *Vechile Episcopii românești ale Vadului, Geoagiei, Silvașului și Bălgradului*, Blaj, 1902, p. 68; N. Iorga, *op. cit.*, I, p. 228; I. Crăciun, *Cronicarul Szamosközy...*, p. 185, n. 4.

am întrebat ce săpături sunt acestea lângă fundamentul turnului. „O, aici, răspunse, sunt oreunde îngropate clopotele monastirei, carele, se povestește, a[r] fi fost de aur, și creștinii au săpat după ele, dar, fiind păcătoși, nu le află”.

Sosind dedesupt, strigă: „Acum trecem preste șanțul acesta. Iată, pe aici curge apa la moara monastirei! Vezi, coala mai în jos, au fost moara și și acum n-ar trebui mai mult decât să se curețe șanțul și să așeze moara iarăși la loc, că repezișul stă gata ca cum nu de mult s-ar fi părăsit”. Apoi, trecând pe după sălașul lui, strigă să dăm caii în mâna orecui să-i ție și „Vino, domnule, de vezi locul cel sfânt, cum oamenii ăștia păcătoși l-au părăsit!”. Apoi, suspinând, adause: „De aș avea eu vreun mod, cum m-aș apuca, și pe zidurile acestea aș clădi iarăși acele sfinte locașuri, ca aici încă și iarăși să se laude numele lui D[umne]zeu!”.

Deci, cercetând istoria risipirii acestei monastiri, așa mi s-au povestit, cum că au fost în Răchitova una doamnă numită Csermenyore și ace[a]sta, voind a cuprinde banul monastirei, au sculat pe oamenii săi și au alungat pe sfântul de acolo, iar ca să motiveze, a spus așa, că d[oam]na aceasta au avut 2 feciori și, chemând pe sfântul la sine, i-au dat o pogace înveninată, ca să mănânce și să moară. Însă sfântul o au luat în straiță și s-au dus la monastire. Tocmai în acea zi, feciorii d[oam]nei au fost la vânat și, obosiți, au tras la monastire și, cerând ceva de mâncare de la sfânt, acesta le-au dat pogacea de mâna mamei lor făcută. Deci, aceștia mâncând, unul au murit pe cale și altul dacă au sosit acasă și așa vicleniile d[oam]nei acesteia s-au întors asupra capului pruncilor ei.

Din această dară, întărită, s-au pornit cu oamenii ei asupra sfântului, ci acesta, viind la monastire, până la chiliile ce le avea pe dealul Răchitovei deasupra pârâului Măcicașului, tocma pe pieptul coastei a căror fundamente și acum se cunosc și se pot afla dacă, suind de la Răchitova pe calea dosului până deasupra, de la cotul suciturei drumului ce apucă pe culme către vest și duce mai încolo către Lunca Cernei, vei sta în loc și, căutând către vest oblu pe fânațe, te vei pogori până la pieptul dealului unde se încep rupturile coastei la vale, spre adâncime; acolo, în marginea unei poienițe, la capătul tufelor, de către sud-vest, au fost chiliile. Aci, dară, l-au întâmpinat și l-au gonit spre a-l ucide, ci sfântul, cu iuțeală, au apucat înainte spre cale și de la cale în sus până în vârful coastei; aici au săgetat lancea unui român, Iovănescu, de tot fărâme s-au făcut și l-au blestemat ca neamul lui să nu mai scape din prinsori și așa sfântul au scăpat și s-au dus în Țara Românească, dară la Tismana. Omul Iovănescu au fost din Mesteacăn și până azi au rămas blestemul pe familia lui. Iar d[oam]na Csermenyore s-au pustiit din Răchitova și astăzi se văd dărâmurile curților ei.

Aici, spre răspândirea a orecărei lumini asupra poveștii, două vin de însemnat:

a) Cum că boițienii [locuitorii satului Boița, com. Răchitova n.n.] se laudă că biserița lor este clădită din rămășițele lemnului acestei monastiri și lăcașuri dărâmate.

b) Cum că răchitovenii [locuitorii satului Răchitova n.n.] spun că piatra ce e în fruntea zidului bisericii lor ar fi piatra de la capul unuia din acei feciori a d[oa]nei Csermenyoie, carea are acest înscris, cu litere mari tăiat: „Mors,/ Quam amara est memoria/ Tua./ Hic jacet generosus/ D[om]nus Sigismundus/ Csermeny de Rekeye/ falva, obiit die/ 2 ianuarii, Anno/ 1693, vitae sua 63”. Însă mie mi se vede că acesta ar fi tatăl acelora și așa întâmplările decăderii monastirii tot atunci, pe la sfârșitul secolului al 17-lea, se pot computa.

Deci și eu, din pie curiozitate, spre dovedire cum că în vechime încă pe aici, prin codrii aceștia, s-au preamărit numele lui D[umne]zeu prin oameni evlavioși și ca să nu se stingă memoria acestor locuri sfinte, după cum am putut la ochi am adumbrat aici și situațiunea locului dărâmăturilor monastirii³⁹.

*
* *

[Mănăstirea de Negoii Răchitovei]

De ace[a]sta parohie [Răchitova n.n.] se ține Negoii Rechitovei, situat în apropiere de Lunca Cernei, unde, fiind fenațele locuitorilor de la Rechitova, s-a[u] făcut sălașe și iarna se adună aci cu vitele. La Negoii Rechitovei, în vechime, a fost mănăstire supusă mănăstirii Prislopului de la Silvaș. Încă și azi se ved urmele bisericii, locuinței și morei de la mănăstire și se arată calea sântului. Tradițiunea poporului ține că familia Csermenyi din Rechitova ar fi voit să cuprindă locurile mănăstirii și, ca mai ușor să ajungă la scop, ar fi încercat să otrăve[a]scă pe starițul aceleia, dându-i o pogace. Starițul a luat pogacea și a dus-o la mănăstire. După întâmplare, apoi chiar atunci umblau pe acolo la venat doi feciori de ai familiei numite, cari, abătându-se la mănăstire, călugărul li-a dat pogacea primită de la mama lor, din care, mâncând ei, unul a murit pe cale, iar celalalt la casa părintească. Din cauza aceasta, familia Csermenyi a resculat pe o[a]menii sei și i-au pornit asupra mănăstirii. Pe călugăr nu l-au putut prinde, căci a fugit, și, trecând munții, a scăpat la mănăstirea Tismana din Muntenia. Familia Csermenyi, tot după credința poporului, căzând sub blăstămul călugărului, s-a pustiit⁴⁰.

³⁹ Șt. Moldovan, op. cit., pp. 294-297.

⁴⁰ Dieceza Lugojului..., p. 450.

[Urmele unei vechi mănăstiri]

Aici, în Negoii, a văzut vicarul Moldovanu la anul 1852 urmele unei vechi mănăstiri, întemeiată poate de același Nicodim care a întemeiat și mănăstirea Prislopului. Neobositul vicar a descris cu de-amănuntul și a desămnat locul unde a fost mănăstirea, situată într-o poiană frumoasă, străbătută de un pârăuș, care învârtea mereu și ciutura unei mori. Astăzi însă aproape nimic nu mai arată locul vechii mănăstiri și numai o toacă de fier, aflată de cătră un prunc la anul 1894, mai păstrează amintirea vechiului lăcaș, pustiit de lăcomia unei familii stânsă și, ca apoi, lovită de blăstămul căzut asupra ei prin aceea faptă nelegiuită.

Spune adecă tradițiunea însămnată tot de cătră vicarul Moldovanu în protocolul său, că o Doamna nobilă din Răchitova, cu numele Csermenyi sau Csermenyionie, a voit să cuprindă pământul mănăstirii, dar îi sta în cale un călugăr evlavios, care trăia acolo și avea mare cinste la popor, în pomenirea căruia a rămas până azi sub numirea de „Sfântul”. Ca să se scape de el, Dna. Csermenyi, pe cale ascunsă, a făcut o pogace (turtă, cocă) și a pus în ea otravă, apoi o chemat la sine pe Sfântul și i-a dat pogacea să o mănce. Însă Sfântul nu o a mâncat, ci o a dus acasă, și tocmai atunci erau la vânatoare, în părțile mănăstirii, doi feciori ai dânzei și, obosindu-se, s-au abătut pe la mănăstire și, fiind flămânzi, au cerut ceva de mâncare, iar Sfântul le-a dat pogacea otrăvită, primită de la mama lor, și astfel s-au otrăvit; și unul a murit pe drum cătră casă, iară celalalt acasă, în brațele mamei sale. Așa a pedepsit Dumnezeu gândul cel rău al Csermenyioaei, că i-a stâns odrazlele și neamul pe vecie!

Dar de aci a urmat și peirea totală a mănăstirii. Căci pierderea tragică a feciorilor ei a întăritat și mai tare pe Csermenyioaie și a trimis oameni asupra Sfântului ca să-i omoare și să cuprindă mănăstirea. Acei oameni l-au aflat pe Sfântul la o casă ce o avea mănăstirea între Răchitova și Ableu [sat hațegan dispărut n.n.], și au năvălit asupra lui, dar el a scăpat preste deal și nu s-a mai oprit până la mănăstirea Tismana în România, de care mănăstire se vede că atârna ea și Prislopul de la Silivaș și cea din Negoii. Cu depărtarea călugărului s-a pustiit și mănăstirea asupra căreia își va fi vărsat veninul răzbunării Dna. Csermenyi. Dar și pe ea o a ajuns mânia lui Dumnezeu, căci s-a pustiit cu tot neamul ei din Răchitova, și acum numai puține ruine mai arată locul unde au stat curțile ei cele bogate.

Cât adevăr se cuprinde în această altcum interesantă tradiție poporală, din lipsa altor documente istorice, nu putem ști. Probabil însă ea,

Doamna aceasta, va fi fost văduva celui din urmă Csermenyi, a lui Sigismund, răpusat la anul 1693, iară cazul povestit mai sus se va fi întâmplat pe la începutul veacului al XVIII-lea. Oricând va fi fost însă e foarte dureros că a dispărut și această mănăstire care, pentru poporul din Negoii și Lunca Cernii, atât de îndepărtat de lume, ar fi fost un adevărat izvor de lumină și de mântuire sufletească⁴¹.

Mănăstirea Negoii

Aici, pe locul din hotarul satului, în munți, numit Negoii, a existat o mănăstire încă în secolul al XVII-lea. Tradiția spune că familia nobilă ungurească din comună, Csermenyi, voind să răpească pământurile mănăstirii, a fost anatemitată de călugări, prăpădindu-se în scurtă vreme. Vicarul Ștefan Moldovanu, în 1852, a vizitat această mănăstire, în ruine atunci, și a descris-o cu amănunte, împreună cu tradiția poporului⁴².

⁴¹ I. Radu, *op. cit.*, pp. 295-296.

⁴² Șt. Meteș, *Mănăstirile...*, pp. 128-129.